

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

2.1. Krajowa polityka w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego.

2.1.1. Założenia wynikające z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Opracowanie krajowego programu ochrony jest ustawowym obowiązkiem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W dostępnych dokumentach najważniejsze pod względem merytorycznym są następujące zasady postępowania konserwatorskiego:

zasada *primum non nocere*;

zasada maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);

zasada minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych);

zasada zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;

zasada czytelności i odróżnialności ingerencji;

zasada odwracalności metod i materiałów;

zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Zasady powyższe dotyczą i winny obowiązywać nie tylko konserwatorów zajmujących się technologiczną stroną restauracji dzieł sztuki, konserwatorów-architektów lub urbanistów, ale również pracowników urzędów konserwatorskich czy też pracowników samorządów, zwłaszcza w zakresie opiniowania i przyznawania środków na realizację programów i projektów związanych z ochroną zabytków.

2.1.2. Narodowy program kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2013.

W ramach opracowywania strategicznych dokumentów programowych rozwoju społeczno-gospodarczego państwa przyjęta została przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013* (w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*), będąca rządowym dokumentem tworzącym ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski jest „*Narodowy Program Kultury "Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego"*”. Dokument ten wytycza strategiczne cele polityki państwa w sferze ochrony zabytków:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami;
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa;
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej;
- ograniczenia uznaniowości konserwatorów poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za niezgodne z prawem postępowanie;
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

W programie przyjęto następujące priorytety:

Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.

Realizowane działania mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadaniem dziedzictwem kulturowym. Wymieniono m. in.:

Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.

Program „Polskie regiony w europejskiej przestrzeni kulturowej”.

Minister Kultury zaangażował się w proces tworzenia i realizacji projektów z funduszy strukturalnych poprzez stworzony przez siebie program „Polskie regiony w europejskiej przestrzeni kulturowej”, zainicjowany i realizowany przez Narodowe Centrum Kultury. Program został uruchomiony już na początku 2003 r., jednakże istotny dla realizacji działania 1.2. moduł wspierania projektów strukturalnych pojawił się dopiero we wrześniu 2003 r. Program jest realizowany w ramach istniejących sektorowych programów operacyjnych, na podstawie których rozdysponowane zostaną fundusze strukturalne przyznane Polsce przez Unię Europejską. Głównym celem programu jest przygotowanie potencjalnych wnioskodawców do opracowania kompleksowych projektów do współfinansowania ze

środków funduszy strukturalnych. Aby zapewnić spełnienie powyższych kryteriów przez projektodawców, w ramach programu organizowane są specjalistyczne szkolenia, podczas których przygotowują oni konkretne projekty, które mają zamiar realizować w swoich regionach.

Program „Promesa Ministra Kultury”.

Beneficjenci mogą ubiegać się o dofinansowanie wkładu własnego do projektów realizowanych w ramach funduszy strukturalnych i innych funduszy europejskich w ramach programu „Promesa Ministra Kultury”. Minister Kultury, widząc wielką szansę dla rozwoju kultury w skutecznym wykorzystaniu środków z funduszy strukturalnych, podjął decyzję o udziale w montażu finansowym wkładu krajowego wybranych projektów kulturalnych, realizowanych w ramach programów operacyjnych i inicjatyw wspólnotowych.

W ramach programu dofinansowane będą inwestycje służące m. in. ochronie polskiego dziedzictwa narodowego. Wniosek może być złożony przez instytucje i osoby prawne, które mogą być beneficjentami zgodnie z opisem poszczególnych priorytetów i działań zawartych w programach operacyjnych i uzupełnieniach programów operacyjnych.

Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego. Działanie będzie realizowane dzięki podnoszeniu wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

Ponadto będą podejmowane działania mające na celu podnoszenie zainteresowania społeczeństwa problematyką ochrony zabytków poprzez m. in. ochronę, dokumentację, popularyzację dziedzictwa kultury ludowej oraz aktywizację społeczności wiejskich, np. poprzez „Program ginące zawody”.

Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granice. *Podprogram „Absent Patrimonium”.* Program przewiduje budowę sieci informacji wirtualnej o zabytkach wywożonych i zaginionych.

W dniu 6 września 2005 r. Rada Ministrów przyjęła kolejny dokument strategiczny:

Sektorowy program operacyjny: Rozwój kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego.

Program ten rozwija cele *Narodowego Planu Rozwoju*, określając priorytety, kierunki i wysokość środków przeznaczonych na realizację zadań infrastrukturalnych z zakresu kultury i szkolnictwa artystycznego o charakterze ponadregionalnym, które będą uruchamiane z udziałem funduszy strukturalnych. Zasady wdrażania programu opierają się na regulacjach określonych dla funduszy strukturalnych oraz na krajowych regulacjach dotyczących finansów publicznych, pomocy publicznej i **podziału odpowiedzialności w realizacji polityki dotyczącej ochrony i zachowania dziedzictwa kultury pomiędzy samorządami a Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego**. Program koncentruje się na działaniach o charakterze ponadregionalnym ważnych z punktu widzenia polityki kulturalnej państwa. Ma być uzupełnieniem działań z zakresu kultury realizowanych w ramach programów regionalnych oraz komplementarny do działań z zakresu kultury możliwych do realizacji w ramach innych programów sektorowych.

2.2. Wojewódzka polityka w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego.

2.2.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020

Kierunki rozwoju województwa wielkopolskiego zostały określone w „*Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego*”, przyjętej przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w 2000 r. W rozdziale „*Projekcja rozwoju głównych dziedzin*” (podrozdział „*Przestrzeń*”) m. in. omówiono zagadnienie „*Zachowanie i rozwój środowiska kulturowego*”. Określone zostały trzy podstawowe cele, związane z ochroną i poprawą stanu środowiska kulturowego:

- Ochrona istniejącego zasobu materialnego i duchowego
- Kształtowanie przestrzeni kulturowej
- Kształtowanie świadomości

Wśród działań zmierzających do realizacji w/w celów wymieniono m. in. wspólną politykę w zakresie ochrony środowiska kulturowego na terenie całego regionu, uwzględnienie znaczenia zabytków w urbanistyce i planowaniu przestrzennym, objęcie ochroną układów przestrzennych miast i wsi, powoływanie Parków i Rezerwatów Kulturowych oraz szereg przedsięwzięć związanych z popularyzacją wiedzy o regionie i rozwojem turystyki.

2.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego Województwa Wielkopolskiego

Założenia zawarte w „*Strategii...*” uwzględnione zostały w „*Planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego*”, przyjętym uchwałą Sejmiku Województwa Wielkopolskiego nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 r.

„Program opieki nad zabytkami powiatu poznańskiego na lata 2007-2010” zgodny jest z wyznaczonymi w w/w Planie celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi kierunkami działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Za jedną z głównych zasad zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego uznano zachowanie dziedzictwa kulturowego i wpisanie go w struktury przestrzenne i otaczający krajobraz. Charakteryzując najcenniejsze zasoby dziedzictwa kulturowego wymieniono następujące obiekty z terenu powiatu poznańskiego:

- wpisane do rejestru zabytków układy urbanistyczne miast Buk, Kostrzyn Wlkp., Kórnik i Bnin, Mosina, Murowana Goślina, Pobiedziska oraz Swarzędz
- dzieła o największym znaczeniu artystycznym: pałac w Rogalinie oraz zamek w Kórniku wraz z parkami
- dzieła zgromadzone w muzeum Narodowym w Poznaniu – oddział w Rogalinie oraz w Muzeum PAN w Kórniku
- miejsca dokumentujące działalność zakonu cystersów (tzw. Szlak Cysterski)

Za najważniejsze zadania w zakresie ochrony środowiska kulturowego uznano:

- wyodrębnienie w województwie obszarów o wysokich walorach środowiska przyrodniczego i kulturowego (m. in. rejon Poznania z wyodrębnieniem obszaru obejmującego Rogalin i Kórnik, Wielkopolski Park Narodowy i Park Krajobrazowy „Puszcza Zielonka” oraz rejon Grodziska Wlkp. z otaczającymi miastami, m. in. m. Buk)
- rewaloryzację ośrodków miejskich i wiejskich o dużym znaczeniu kulturowym i historycznym, m. in. Buku, Kórnika i Puszczykowa
- wyprowadzenie ruchu tranzytowego poza zabytkowe układy urbanistyczne (m. in. w Mosinie)
- ochronę miejsc szczególnie cennych dla kultury narodowej (wymienionych wyżej jako najcenniejsze zasoby dziedzictwa kulturowego)
- ochronę i zagospodarowanie pod kątem turystycznym zabytków i historycznych miejsc na szlakach kulturowych, m. in. na szlaku cysterskim.

2.2.3. Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013

„Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013” jest dokumentem opracowanym w związku z Rozporządzeniem Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającym przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności. Krajową

podstawę prawną dla jego opracowania i realizacji stanowi ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r. (Dz. U z 2006 r., nr 227, poz. 1658).

Problemy związane z ochroną dziedzictwa kulturowego zawarte są w VI Priorytecie Programu – „*Turystyka i środowisko kulturowe*”. Głównym celem priorytetu jest wykorzystanie środowiska przyrodniczego i kulturowego dla zwiększenia atrakcyjności regionu, celami szczegółowymi – wzrost udziału turystyki w gospodarce regionu oraz wzrost udziału kultury w życiu mieszkańców. Jednym z dwóch pól interwencji jest tu – obok wsparcia rozwoju infrastruktury na terenach turystycznych – dziedzictwo kulturowe. W tym przypadku określono dwie kategorie interwencji – Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz Rozwój infrastruktury kulturalnej.